

พิธีกรรมบุญระปีบของกลุ่มชาติพันธุ์บรู

THE RITUALS BOONRAPERB OF BRU ETHNIC GROUPS

บุญทรัพย์ แผ้วพูลสวัสดิ์*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง พิธีกรรมบุญระปีบของกลุ่มชาติพันธุ์บรู บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมาและองค์ประกอบของพิธีกรรมบุญระปีบ ของกลุ่มชาติพันธุ์บรู โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาที่บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในราชอาณาจักรไทย และใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิควิธีการสังเกต สัมภาษณ์ พบว่า ชาวบรูมีความเชื่อเรื่องผีและมีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผีอยู่ ผีสำคัญที่ชาวบรูนับถือคือ “ผีจ่านัก” ที่บูชาและอัญเชิญมาจากบ้านลาดเสือในแขวงจำปาสัก สปป.ลาว ความเชื่อเรื่องผีจ่านักมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบรู สถานภาพของผีจ่านักอาจเทียบเคียงได้กับ “ผีมหาดี้หลักบ้าน” มีหน้าที่คอยให้ความคุ้มครองชาวบรูมาแต่โบราณ ชาวบรูไม่กล้าลงละเมิดเพราะต่างรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของผีจ่านักมาจากคำบอกเล่าของ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ผีสำคัญรองจากผีจ่านักคือ ผีบรรพบุรุษที่ชาวบรูเรียกว่า “ผีบุญคุณพ่อแม่” พิธีกรรมประจำครอบครัวที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษคือ “บุญระเปบ” หรือ “ระปีบ” การทำบุญระปีบนับเป็นพิธีกรรมสำคัญของชาวบรูมีลักษณะคล้ายบุญกฐินของคนไทยจัดทำขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้แก่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว บุญระปีบจะทำกันหลายวัน ผู้เข้าร่วมในพิธีประกอบด้วยเจ้าภาพซึ่งเป็นลูกหลานของผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และยังมีเครือญาติพี่น้องที่ถือฮีดเดียวกันมาทั้งหมด รวมทั้งเชิญเพื่อนบ้านข้างเคียงอีกหลายหมู่บ้านมา ร่วมงานด้วย สถานที่จัดงานก็คือบ้านของเจ้าภาพ โดยใช้บริเวณลานกว้างหน้าบ้านเป็นบริเวณประกอบพิธีกรรม การจัดงานบุญระปีบใช้เวลา 3 คืน คืนแรกคนจะเริ่มสวด “อะรวยจุ” เป็นการสวดเรียกให้ผีมารับส่วนบุญ มีอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อควาย หมู และเหล้า เป็นต้น เนื้อหาของบทสวดนี้จะกล่าวถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ กล่าวกันว่าผีทวงทำนองที่โหยหวนวังเวงยิ่งนัก จนถึงขนาดควายที่นำมาฆ่าในพิธีกรรมไดยินแล้วถึงกับน้ำตาไหลด้วยความซาบซึ้ง

*ค.บ. (เอกนาฏศิลป์) ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านสำโรง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3

กระทั่งขาดใจตายในที่สุด เมื่อผีบรรพบุรุษมาถึงก็จะมีการสวดเชิญให้วิญญาณ ผีบรรพบุรุษเข้ามากินอาหารที่ลูกหลานจัดเตรียมไว้ให้ จากนั้นก็สวดเพื่อ บอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษทราบว่าตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บใด และก่อนตายญาติพี่น้อง ทำอย่างไรบ้างในการที่จะช่วยชีวิตของผู้ตาย พิธีกรรมในคืนแรกจะกระทำจนกระทั่งใกล้สว่างจึงหยุดพัก ในคืนที่ 2 จะมีการสวด “อะรวยมังกุม” ซึ่งเป็นการสวดให้ผีบรรพบุรุษที่มาช่วยคุ้มครองทุกคนที่มารวมในงานให้พินาศอันตรายต่างๆ และช่วยให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข และบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษทราบว่าก่อนตายต้องเสียเงินเสียทองไปเท่าไร และในการทำบุญระบั้งในครั้งนี้เสียเงินไปอีกเท่าไร ในคืนนี้ก็จะมีการละเล่นเหมือนกับในคืนแรก ในคืนของวันที่ 3 คนสวดจะสวดอีกเป็นครั้งสุดท้าย เรียกว่า “อะรวยชวย” เป็นการสวดส่งวิญญาณให้ผีบรรพบุรุษไปขึ้นสวรรค์ ในคืนที่ 3 นี้ มีกฎว่าห้ามทุกคนที่มาร่วมงานนอนหลับเป็นอันขาด ไม่เช่นนั้นจะเสียชีวิตทันที เคยมีผู้ทำตายพิธีกรรมนี้โดยการนอนหลับ ทำให้เสียชีวิตมาแล้ว และในแต่ละคืนก็จะมีการเล่นดนตรีและการพ้อนรำเพื่อสร้างความบันเทิงให้ผู้ที่มาร่วมงาน โดยทางเจ้าภาพมีความเชื่อว่าถ้าจัดงานบุญระบั้งแล้วจะทำให้วิญญาณบรรพบุรุษไปสู่สวรรค์ ปัจจุบันงานบุญระบั้งไม่ค่อยได้จัดกันแล้ว เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย เคยมีความพยายามที่จะสร้างกิจการจัดงานดังกล่าวโดยสวนราชการได้ให้ทุนสนับสนุนในการจัดพิธีเพื่อศึกษาทางวิชาการ สอนประเพณีที่ปฏิบัติจริง ๆ ได้วางแผนมานานหลายสิบปีมาแล้ว แต่ก็ยังมีปฏิบัติกันอยู่บ้างในสปป.ลาว

คำสำคัญ : พิธีกรรม, บุญระบั้งหรือบุญระบั้ง, กลุ่มชาติพันธุ์บรู

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไป รอยละ 85 เป็นกลุ่มไทยลาว นอกจากนี้จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ (ไพฑูรย์ มีกุล. 2531 : 1) หนึ่งในนั้นมีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม มีภาษาพูดอยู่ในตระกูลมอญ-เขมรที่มีความเชื่อเกี่ยวกับผีและธรรมชาติที่น่าสนใจคือ ชาวบรูในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ในปี พ.ศ. 2507 ได้สำรวจพบว่า มีจำนวน 885 คน (Lebar. 1964 : 138) จากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ.2524 พบว่ามีจำนวนชาวบรูอยู่ราว 43,000 คน (Kenneth Smith. 1981 : 205) และในประเทศลาวมีชาวบรูอยู่ที่เมืองเซโดนและบริเวณแขวงจำปาสัก (L.M. Cadriere. 1940 : 101 - 107) กลุ่มภาษาที่พูดภาษาบรูมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน ได้แก่ บราว (Brou) บรู (Bru) กะเลอ (Kalo) เลอ (Leu) กัลเล (Galler) เมืองคอง (Muoug Kong) กวางตรี วัน เกียว (Quangtri Vand Kieu) จัดอยู่ในภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก ตระกูลย่อยภาษามอญ - เขมร สาขา กะตูลิก (Katuic branch) ซึ่งสาขากะตูลิก มีพูดกันมากในประเทศเขมร เวียดนาม และลาว (สุริยา รัตน์กุล. 2531 : 136)

ชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย เดิมอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของแขวงจำปาสักในประเทศลาว แต่เนื่องจากไม่สามารถทนต่อการขูดรีดภาษีและบีบบังคับแรงงานของฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาปกครองลาว ในระหว่างช่วง พ.ศ. 2436-2457 จึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงในดินแดนราชอาณาจักร

ไทยและลาว กลุ่มชาวยุโรปที่อพยพมาตั้งลาวสวนใหญ่อาศัยอยู่ในดินแดนลาวมีอยู่หลาย หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองเม็ก บ้านลาดเสือ บ้านท่าค้อ บ้านลุย บ้านตั้งหวาย บ้านสะกุง บ้านนางาม เป็นต้น ชาวลาวเรียกตนเองว่าบรูกะตาง หรือ กะต้าง (ไพฑูรย์ มีกุลศ. 2554 : 67) และยังมีชาวยุโรปกลุ่มเล็ก ๆ อีกกลุ่มหนึ่งได้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนราชอาณาจักรไทย

เมื่อปี พ.ศ. 2457 ไตแก ชาวยุโรปที่อาศัยอยู่บ้านทาลง และบ้านเวินบึกในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี (ภัททิยา ยิมเรวัต. 2525 : 85 - 86) ความเป็นพี่น้องกันของชาวยุโรปในราชอาณาจักรไทยกับชาวกะตางของ สปป.ลาว เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง สร้างเศรษฐกิจวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวอย่างมั่นคง นอกจากนี้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวยุโรปยังคงมีความเชื่อเรื่องผี และมีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวผีอยู่เสมอ ผีสำคัญที่สุดที่ชาวยุโรปนับถือคือ “ผีจ่านัก” ในสมัยที่ยังอาศัยอยู่บนภูเขาทางตอนเหนือของประเทศลาว บรรพบุรุษของชาวยุโรปนับถือ “ผีเจียว” เป็นผีประจำเผ่า แต่เมื่ออพยพลงมาสู่ที่ราบซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนลาว ไม่อาจนำผีเจียวมาด้วยได้เพราะไม่ใช่ดินแดนของชาวยุโรป จึงจำเป็นต้องละทิ้งผีเจียวไว้และได้เปลี่ยนมานับถือผีจ่านักแทน ผีสำคัญรองจากผีจ่านักคือ ผีบรรพบุรุษที่ชาวยุโรปเรียกว่า “ผีบุญคุณพอมแม” ส่วนพิธีกรรมประจำครอบครัวที่เกี่ยวกับผีบรรพบุรุษคือ “บุญระปีบ” หรือ “ระเปบ” พิธีกรรมบุญระปีบสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวยุโรปที่มีต่อบรรพบุรุษว่าชาวยุโรปมีความกตัญญู มีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตน

ความเป็นมาของพิธีกรรมบุญระปีบ

ดินแดนภาคอีสาน นับเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีหลายกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ เช่น บรู ลาว เขมร ฯลฯ ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็มีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ที่แตกต่างกันออกไป กลุ่มชาติพันธุ์บรู บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีเป็นชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่น่าสนใจ และถือเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลายาวนาน กลุ่มชาติพันธุ์บรูที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยเดิมอาศัยอยู่ทางตอนเหนือของแขวงจำปาสักในสปป.ลาว แต่ไม่สามารถทนต่อการขูดรีดภาษีและการบีบบังคับแรงงานของฝรั่งเศสซึ่งปกครองลาวได้ จึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงในดินแดนราชอาณาจักรไทยและสปป.ลาว กลุ่มชาติพันธุ์บรูเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อเรื่องผีและมีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวผีในโอกาสต่าง ๆ อยู่เสมอ ผีสำคัญที่สุดที่ชาวยุโรปนับถือคือ

“ผีจ่านัก” ในสมัยที่ยังอาศัยอยู่บนภูเขาทางตอนเหนือของประเทศลาว บรรพบุรุษของชาวลาวนับถือ“ผีเจียว” เป็นผีประจำเผ่า แต่เมื่ออพยพลงมาสู่ที่ราบซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนลาว ไม่อาจนำผีเจียวมาด้วยได้เพราะไม่ ไซดินแดนของชาวลาว จึงจำเป็นต้อง ละทิ้งผีเจียวไว้และได้เปลี่ยนมานับถือผีจ่านักแทนผีจ่านักที่ชาวลาวนับ ถืออยู่ในปัจจุบันได้มาด้วยการ“ทำพิธีซื้อ”มาจากบ้านลาดเสือในแขวงจำปาสักของสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ทั้งนี้เนื่องจากชาวลาวยอมรับนับถือในความศักดิ์สิทธิ์ของผีจ่านักซึ่งสามารถแสดงอิทธิ พากุฬาริยาให้ปรากฏอยู่เนือง ๆ เมื่อรับมาแล้วชาวลาวได้สร้างศาลให้สิ่งสถิตอยู่สำหรับสักการะ โดยจัดทำ เป็นพามหรือเป็นศาลไว้ในป่าบริเวณ ภูห้วยโคน ซึ่งเป็นเขตหวงห้ามชาวลาวจะไม่ยอมให้ใครล่วงล้ำเข้าไปยัง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์” นั้นได้ แม่กระทั่งชาวลาวเองจะเข้าไปตัดไม้ได้ (กลม พึ่งป่า, สัมภาษณ์. 2555 : มกราคม 26) แม้ในกรณีที่เขาไปประกอบพิธีกรรมก็ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าไปใกล้บริเวณ “หอจ่านัก หรือศาลผีเจ้าหอ” นั้น โดยเด็ดขาดเพราะถือเป็นการผิดฮีด

เครื่องประกอบพิธีกรรมประกอบด้วย ควย 1 ตัว เหลา 1 ไห และดอกไม้ธูปเทียนอย่าง ละ 1 คู่ นอกจากนี้ ยังพบวาในบริเวณเดียวกันกับ“หอผีจ่านัก” นี้ยังมี ต้นไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งชาวลาว เลือกลงไป เบนต้นไม สำหรับเสี่ยงทายเหตุการณ์ต่างๆ ภายในหมู่บ้าน ในการบูชาผีจ่านัก และเสี่ยงทายเหตุการณ์จากต้นไม้ต้นนี้ และมี การบูชา ปละ 2 ครั้ง คือราวเดือน3 และเดือน6 ส่วนของที่บูชา ผีจ่านัก ได้แก่ ไก่ 5 ตัว เหลา 1 ไห ดอกไม้ขาว

เครื่องเซ่นผีจ่านัก

ธูปเทียน เบนต้น (ภักยา ยิมเรวัต. 2525 : 87) ความเชื่อเรื่องผีจ่านักมี บทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวลาวมาก เบนต้นวา ถ้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาใน หมู่บ้านต้องมีการบอกกล่าวผีจ่านัก หากเกิดเหตุเสียหายชาวลาว ต้อง มีการเสียผี ในกรณีที่มีเด็กเกิดใหม่พ่อแม่ต้องบอกกล่าวให้ผีจ่านักรู้ทำนอง เดียวกับการแจ้งเกิดในทะเบียนบ้าน (สวัสดิ์ พึ่งป่า, สัมภาษณ์. 2555 : มกราคม 26)

คำบอกกล่าวผีจ่านักมีว่า “ผีเจ้าปู่จ่านักเอ๋ย มื้อนี้ลูกนางเกิดมาแล้ว ขอให้เจ้าปู่รับเป็นลูกเป็นหลาน ซอยเลี้ยงชอยชูให้เติบโตใหญ่สูงเป็นทาวเป็นนางเลี้ยงพอ เลี้ยงแม่ ต่อไปภายภาคหน้า” ซึ่งหมายถึงเป็นการ บอกกล่าวกับผีจ่านักว่าในวันนี้มีเด็กมาเกิดใหม่ ฝากให้เป็นลูกเป็นหลานของเจ้าปู่ ให้เจ้าปู่เลี้ยงดูให้เติบโต เป็นผู้ใหญ่ให้เป็นเจ้าคนนายคน ให้เลี้ยงดูพ่อแม่เมื่อแก่เฒ่าต่อไป สถานภาพของผีจ่านักอาจเทียบเคียงได้ กับ “ผีเมเหศักดิ์หลักบ้าน” มีหน้าที่คอยให้ความคุ้มครองชาวลาวมาตั้งแต่โบราณไม่มีชาวลาวคนใดกล้าล่วง

ชาวลาวร่วมพิธีบูชาผีจ่านัก

ละเมิดเพราะ ตางรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของผีจ่านักมา จากคำบอกเล่าของพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ดังมีคำบอกเล่าของชาว บ้านเวินบักที่กล่าวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของผีจ่านักว่า เคยมีชาวลาวจาก หมู่บ้านอื่นไดยอนกิตติศัพท์ พากันมาทำพิธี ขอซื้อผีจ่านักไปไว้ที่หมู่ บ้านของตน เพื่อให้คุ้มครองคนในหมู่บ้านนั้น (ดี พึ่งป่า, สัมภาษณ์. 2555 : มกราคม 26) ซึ่งพิธีกรรมและเครื่องบูชาในการประกอบพิธีกรรม

ชื่อผีจ่านักครั้งนั้น จะกระทำในลักษณะเดียวกับที่ชาวบรูเคยทำพิธีชื่อมาจากบ้านลาดเสือในอดีต

ผีสำคัญรองจากผีจ่านักคือ ผีบรรพบุรุษที่ชาวบรูเรียกว่า “ผีบุญคุณพ่อแม่” พิธีกรรมประจำครอบครัวที่เกี่ยวกับ ผีบรรพบุรุษคือ “บุญระเปบ” หรือ “ระปี้บ” พิธีกรรมบุญระปี้บเป็นพิธีกรรมที่ชาวบรูบ้านเวินบีกเคยปฏิบัติกันมาในอดีต แต่ปัจจุบันชาวบรูบ้านเวินบีกได้แยกกันตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็น 2

“การทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษ”

กลุ่มใหญ่ ๆ คือ คู่มบ้านเหนือกับคู่มบ้านใต้ เนื่องจากทั้งสองกลุ่มนับถือผีประจำฮีตต่างกัน การทำบุญระปี้บ นับเป็นพิธีกรรมสำคัญของชาวบรู มีลักษณะคล้ายบุญกุฐินของคนไทยจัดทำขึ้นเพื่ออุทิศ สวรรุศลให้แก่พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว บุญระปี้บจะทำการหลายวันและเชิญญาติพี่น้องที่ถือฮีตเดียวกันมาทั้งหมด รวมทั้งเชิญเพื่อนบ้านข้างเคียงมารวมงานด้วย

องค์ประกอบของพิธีกรรมบุญระปี้บ

การประกอบพิธีกรรมบุญระปี้บจะต้องประกอบด้วย

1. ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม การทำบุญระปี้บนับเป็นประเพณีสำคัญของชาวบรูมีลักษณะคล้ายบุญกุฐินของคนไทยจัดทำขึ้นเพื่ออุทิศสวรรุศลไปให้แก่พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วพิธีกรรมบุญระปี้บจะทำการ 3 คืน ผู้นำการประกอบพิธีกรรมคือ “จาระโบ” เป็นผู้นำในการสวด ส่วนเจ้าภาพได้แก่

“ผามหรือศาลผีจ่านัก”

บุตรหลานของวิญญาณผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนอกจากนี้ผู้ที่มาร่วมงานยังได้เชิญญาติพี่น้องที่ถือฮีตเดียวกันมาทั้งหมด รวมทั้งยังมีการเชิญเพื่อนบ้านหมู่บ้านข้างเคียงมารวมงานด้วย ทำให้พิธีกรรมนี้มีผู้คนมาร่วมงานมากมาย ทางเจ้าภาพก็ต้องเตรียมอาหารและเครื่องดื่มไว้ต้อนรับแขกเพื่อให้แขกที่มาร่วมงานอิมหน้าสำราญ ทำให้ต้องใช้ทุนทรัพย์จำนวนมากในการจัดงานจึงถือเป็นการสิ้นเปลืองมากในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน สถานที่ในการจัดงานก็คือบ้านเจ้าภาพใช้บริเวณลานกว้างหน้าบ้านเป็นลานประกอบพิธีกรรมและจะมีการสร้างปะรำขึ้นมา 2 ปะรำ ประกอบด้วยปะรำขนาดเล็กเพื่อเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษและปะรำขนาดใหญ่ให้เป็นที่พ่อนรำและเล่นดนตรี ขั้นตอนของพิธีกรรมบุญระปี้บ จะมีพิธีกรรมตลอด 3 คืน คือ คืนแรก“จาระโบ” จะเริ่มสวด “อะรวยจุ” ฝนการเรียกให้ผีมารับสวรรุบุญ มีอาหารที่ประกอบด้วยเนื้อควาย หมูและเหล้า เปนต้น เนื้อหาของบทสวดนี้จะกล่าวถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพ่อแม่ กล่าวกันว่า มีทวงทำนองที่โหยหวนวังเวงยิ่งนัก จนถึงขนาดควายที่นำมาฆ่าในพิธีกรรมไดยินแล้วถึงกับน้ำตาไหลด้วยความซาบซึ้งกระทั่งขาดใจตายในที่สุด การสังเกตว่าผีบรรพบุรุษมาถึงในพิธีหรือยังให้สังเกตว่ามिनกสัตว์หรือนกแสบินมาในบริเวณพิธีกรรมหรือไม่ ถ้ามีนกบินเข้ามาแสดงว่าผีบรรพบุรุษมาถึงแล้ว ถ้ายังไม่มาผู้สวดก็จะสวดอยู่อย่างนั้นจนกว่าผีบรรพบุรุษจะมา และเมื่อผีบรรพบุรุษมาถึงก็จะมี

สวดอัญเชิญให้วิญญาณผีบรรพบุรุษเข้ามากินอาหาร ที่ลูกหลานจัดเตรียมไว้ให้จากนั้นก็สวดเพื่อบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษทราบว่าตายด้วยโรคภัยไข้เจ็บใด และก่อนตายญาติพี่น้องทำอะไรบ้างในการที่จะช่วยชีวิตของผู้ตาย พิธีกรรมในคืนแรกจะกระทำจนกระทั่งใกล้สว่างจึงหยุดพัก ในคืนที่ 2 จะมีการสวด “อะรวยมังกุม” ซึ่งเป็นการสวดให้ผีบรรพบุรุษที่มาช่วยคุ้มครองทุกคนที่มารวมในงานให้พ้นภัยอันตรายต่างๆ และช่วยให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข และบอกกล่าวให้ผีบรรพบุรุษทราบว่าก่อนตายต้องเสียเงินเสียทองไปเท่าไร และในการทำบุญระบั้งในคืนนี้เสียไปอีกเท่าไร ในคืนนี้ก็จะมีการละเล่นเหมือนกับในคืนแรก ในคืนของวันที่ 3 คนสวดจะสวดอีกเป็นครั้งสุดท้ายเรียกว่า “อะรวยชวย” เป็นการสวดส่ง วิญญาณให้ผีบรรพบุรุษไปขึ้นสวรรค์ ในคืนที่ 3 นี้ มีกฎว่าห้ามทุกคนที่มาร่วมงานนอนหลับเป็นอันขาด ไม่เช่นนั้นจะเสียชีวิต เคยมีผู้ทำทนายพิธีกรรมนี้โดยนอนหลับ ทำให้เสียชีวิตไปเลยก็มี (กิ คำบุญเรือง, สัมภาษณ์. 2555 : มกราคม 26)

2. ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีกรรม บุคคลสำคัญคือ จาระโบ เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม เป็นผู้มีบทบาทที่สุดในการประกอบพิธีกรรมบุญระบั้ง เป็นผู้สวดหรือเทศน์ในพิธีกรรมซึ่งต้องไปเรียนมาโดยเฉพาะมีความสามารถทางด้านไสยศาสตร์และเวทย์มนต์คาถารองลงมาคือผู้ช่วยจาระโบซึ่งจาระโบจะเป็นผู้คัดเลือกมา มีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่จาระโบในการประกอบพิธีกรรม นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เข้าร่วมในพิธีกรรมได้แก่ ผู้นำหมู่บ้าน ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมในด้านต่างๆ เช่น ผู้พ่อนรำ นักดนตรี นายบ้านสูงอายุที่มีประสบการณ์ ชาวบ้านที่มาร่วมในพิธีกรรมซึ่งมาจากหมู่บ้านข้างเคียงหลาย ๆ หมู่บ้าน

“จาระโบนำบูชาผีจ่านัก”

3 อุปกรณ์ในพิธีกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม หรือเครื่องเซ่นไหว้ ผีบรรพบุรุษประกอบไปด้วย ควาย หมู หรือ ไก่ เหล้า ดอกไม้ธูปเทียน ส่วนจะใช้สัตว์อะไร หรือจำนวนเท่าใดขึ้นอยู่กับเจ้าภาพว่าจะบนบานศาลกล่าวเอาไว้อย่างไร สำหรับความหมายของสิ่งที่ใช้ในการเซ่นไหว้ ไม่มีความหมายใดเป็นการเฉพาะ แต่เป็นเครื่องเซ่นที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่จำเป็นสำหรับการไหว้ผีซึ่งเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ได้กำหนดเอาไว้มาแต่โบราณ

“เซ่นห้าบูชาผีจ่านัก”

4 การแต่งกาย ผู้หญิงเกล้าผมมีผ้าคาดบ่าใช้ผ้าเหลืองที่ย้อมสีจากขมิ้น ผสมว่านหอม ใบอ้ม ทำให้ผ้าแพรที่ย้อมมีกลิ่นหอม เลื้อยแขนยาวย้อมคราม เลื้อยย้อมครามในปัจจุบันนำมาให้นักเรียนใน

โรงเรียนบ้านเงินบึกใส่เพื่อเป็นเอกลักษณ์ของชาวบรู นุ่งผ้าขึ้นฝ้ายยาว ในปัจจุบันมีชายทั่วไป ผู้ชายนุ่งผ้าใส่รองเท้า เสื้อสีขาวธรรมดากระดุมทอง เสื้อย้อมครามไม่ค่อยใส่

“การทำพิธีบูชาผีบรรพบุรุษ”

5 นาฏกรรม หรือทำรำ ในการฟ้อนรำ ผู้ที่ฟ้อนอยู่ข้างบนผาม หรือปะรำใหญ่ เป็นลูกชาย ลูกสาว ลูกเขยหรือลูกสะใภ้ของเจ้าภาพเท่านั้น ต้องจ้างเขาโดยเฉพาะ ใช้เสื่อหมอน หรือเงินในการจ้างมาฟ้อนรำ ต้องจ้างเป็นพิเศษ พวกผู้ชมฟ้อนร่วมได้แต่ต้องฟ้อนต่างหากอยู่ข้างล่างเวที ในขณะที่ฟ้อนรำผู้ฟ้อนซึ่งมีชายกับหญิงฟ้อนรำเกี่ยวกันทีละคู่ และมีการร้องเกี่ยวกันเป็นภาษาบรู พูดยาหยอกล้อกัน เรียกว่าการเล่นผญาย่อย การฟ้อนรำในพิธีกรรมจะมีตลอดทั้ง 3 คืน ลีลาการฟ้อนก็ฟ้อนไปตามจังหวะกลองและดนตรี ทำรำส่วนใหญ่เป็นทำรำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบรู ซึ่งอาศัยอยู่ริมแม่น้ำโขง ทำรำที่ใช้ในพิธีกรรมประกอบด้วยท่าพายเรือ ท่าหาปลา ท่าปลาวายน้ำ ท่ากวาดลานบ้าน ท่าบูชาผี ฯลฯ รูปแบบของการเคลื่อนไหวบนเวที หมอเทศน์จะเดินนำหน้าไปก่อนไม่มีใครรบกวน ตามด้วยนักดนตรีและผู้ฟ้อน ฟ้อนรอบ ๆ ปะรำใหญ่

6.ดนตรีและ เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรม มีแต่กลองกับปะเนาะไม่มีแคน มีก็จะไปเป่าอยู่ข้างนอก พวกตีปะเนาะ ตีกลองก็ต่างหาก กลองมี 1 ใบ มีคนตีกลอง 2 คนหันหน้าเข้าหากัน ขณะตีกลองจะมีการตีกลองผู้ตีจะต้อง โนมัตัว บิดตัวไปมาพร้อมกับจังหวะกลองกัมเมยสลับกันไปมาน่าดู โดยตีไม้ตีกลองเป็นจังหวะไปด้วย

ปะเนาะตีคนเดียว ตีคล้ายฆ้อง หรือฟังฮาด มีเสียงไพเราะ ในปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้ว เป็นสิ่งที่หายากมาก มีลักษณะคล้ายฆ้องแต่ไม่ใช่ฆ้อง

“ดนตรีในพิธีกรรม”

พิธีกรรมบุญระปีบ สะทอนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวบรูที่มีต่อบรรพบุรุษว่าชาวบรูมีความกตัญญู มีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของตนจึงมีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่เพื่อตอบแทนบุญคุณของบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อว่าจะให้ความคุ้มครองลูกหลานให้ปลอดภัย ช่วยให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น เนื่องจาก

เป็นพิธีกรรมที่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากและสภาพเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวย เคยมีความพยายามที่จะสาธิตการ จัดงานดังกล่าวโดยสวนราชการได้ให้ทุนสนับสนุนในการจัดพิธีเพื่อศึกษาทางวิชาการ ส่วนพิธีกรรมที่ ปฏิบัติจริง ๆ ได้ วางแผนมานานหลายสิบปีมาแล้ว แต่ก็ยังมีปฏิบัติกันอยู่บ้างใน สปป.ลาว ได้แก บานลาดเสื่อ บ้านหนองเม็ก เปนต้น ซึ่งมีชาวบรู บ้านเวินบึกเดินทางไปเข้าร่วมในพิธีกรรมนั้นด้วยเซ นเดียวกัน (จิตรกร โพธิ์งาม. 2549 : 32)

คุณค่าและบทบาทของพิธีกรรมบุญระปีบ

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบรูเป็นอย่างมาก ชาวบรูมีความเชื่อว่ามี บรรพบุรุษมีหน้าที่คอยให้ความคุ้มครองชาวบรูมาตั้งแต่โบราณ การประกอบพิธีกรรมบุญระปีบ ของกลุ่ม ชาติพันธุ์บรู ปรากฏสัญลักษณ์ทางภูมิปัญญาบรูมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทำรำ ของนักฟ้อนรำในพิธีกรรม เป็น ทำรำที่เกิดจากธรรมชาติโดยแท้จริง พื้นฐานความรู้ทางด้านนาฏศิลป์ของชาวบรู ก็ไม่มี ไม่เคยได้เรียนมา จากสถาบันใด แต่ชาวบรูก็สามารถรำรำโดยใช้ท่าทางที่มาจากการเลียนแบบธรรมชาติได้อย่างน่าดูชม

ปราสาทท้องถิ่นของชาวบรู

สามารถเรียกความสนใจจากผู้เข้ามาร่วมงานบุญ ระปีบ ทำให้ผู้มาร่วมงานได้รับความบันเทิงจากการ ฟ้อนรำในพิธีกรรมบุญระปีบได้ นับว่าเป็นการ สร้างสรรค์จากจินตนาการโดยภูมิปัญญาชาวบ้านอย่าง แท้จริง เครื่องดนตรี ที่ใช้ในพิธีกรรมก็เป็นเครื่องดนตรี พื้นบ้านอย่างแท้จริงและมีน้อยชิ้น ไม่ได้มีเครื่องดนตรี มากมายหลายชิ้นเหมือนเช่นในปัจจุบัน รวมถึงทำนอง เพลงก็เป็นทำนองพื้นบ้านจริง ๆ ไม่มีความสลับซับซ้อน

หรือเป็นทำนองที่ยากต่อการฟัง ลีลาของนักดนตรีขณะทำการบรรเลงเพลงก็จะมีลีลาโดยการย่อตัวและ กระพริบเท้าตามจังหวะเพลงที่บรรเลงเพื่อให้เกิดเสียงดังอย่างมีพลัง เพื่อสื่อสารให้ผีได้รับรู้ว่าขณะนี้ ชาวบ้านได้จัดพิธีกรรมบุญระปีบเพื่อเช่นสังเวชนียบูชาผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมบุญระปีบของกลุ่มชาติพันธุ์บรูเป็น พิธีกรรมที่แสดงให้เห็นความเชื่อความศรัทธา เป็นกฎระเบียบทางสังคม ถือเป็นปฏิบัติกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพ บุรุษ เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงแนวคิดและขั้นตอนของการทำพิธีบุญระปีบแล้วจะเห็นว่าพิธีกรรมนี้ได้ รวมเอาลักษณะทางวัฒนธรรมไว้หลายด้าน เช่น การกำหนดขั้นตอนพิธีกรรม ผู้ประกอบพิธีกรรม เครื่องเช่น ผู้ร่วมขบวนฟ้อนรำ เครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรม ผู้บรรเลงดนตรี ตลอดจนผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเหล่านี้ล้วน ยืนยันให้เห็นว่า พิธีกรรมบุญระปีบนี้เป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้อัตลักษณ์ของชนเผ่าได้ชัดเจน จึง เป็นประเพณีที่มีคุณค่าที่ควรสืบสานให้รุ่นหลังได้รับรู้ และคงอยู่สืบไป

บทสรุป

กลุ่มชาติพันธุ์บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่น่าสนใจ และถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลานาน พิธีกรรมบุญระปีบของกลุ่มชาติพันธุ์บ้านเวินบึก เป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ชัดเจน แต่เนื่องจากปัจจัยและผลกระทบในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา และโลกทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้พิธีกรรมบุญระปีบเกือบจะสูญหายไปจากสังคม ไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น และหาได้ยากในปัจจุบัน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาพิธีกรรมบุญระปีบ ของกลุ่มชาติพันธุ์บ้านเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีอย่างลึกซึ้ง โดยศึกษาจากสิ่งที่ปรากฏหรือร่องรอยของพิธีกรรมว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีองค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมบุญระปีบ ต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร ซึ่งจะทำให้เข้าใจวัฒนธรรม แนวคิด อุดมคติ และความต้องการของกลุ่มชาติพันธุ์ พิธีกรรมบุญระปีบจึงเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าที่ควรสืบสานให้รุ่นหลังได้รับรู้ และคงอยู่สืบไป และ ผู้วิจัยจะนำองค์ความรู้ที่ได้มาพัฒนาเป็นศิลปะการแสดงในชุดรำกั้นระปีบ โดยพัฒนาในรูปแบบนาฏศิลป์พื้นเมืองอีสาน ประยุกต์ทำรำจากท่ารำที่ปรากฏในพิธีกรรมบุญระปีบ โดยตัดตอนมาจากการรำประกอบในพิธีกรรมบางท่า และได้เพิ่มเติมลีลาท่าทางอีก เพื่อให้ดูสวยงาม และใช้ดนตรีไปกลางพื้นเมืองประกอบการแสดง เนื่องจากเป็นวงดนตรีพื้นเมืองที่มีจังหวะที่สนุกสนานเร้าใจ และเป็นวงดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน เพื่อสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมบุญระปีบของ กลุ่มชาติพันธุ์บ้านเวินบึกอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีต่อไป

บรรณานุกรม

- กลม พึ่งป่า. (2555 : มกราคม 26). สัมภาษณ์.
- กิ คำบุญเรือง. (2555 : มกราคม 26). สัมภาษณ์.
- ดี พึ่งป่า. (2555 : มกราคม 26). สัมภาษณ์.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2531). **ไทยกวย**. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งราชอาณาจักรไทย.
- _____. (2532). **รวมบทความทางวิชาการเกี่ยวกับอีสานศึกษา**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- _____. (2554). **ตั้งหวาย : บรูกะตาง**. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ภักทิตยา ยิมเรวัต. (2525). “ระเปบ : งานบุญชาวบรู” ใน **ภาษาและวัฒนธรรม 2 (2)**. กรุงเทพฯ : กรกฎาคม – ธันวาคม 2525.
- _____. (2524). **Cluses and Phrases in Bruu**. นครปฐม : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สวัสดิ์ พึ่งป่า. (2555 : มกราคม 26). สัมภาษณ์.
- สุริยา รัตนกุล. (2531). **นานาภาษาในเอเชียอาคเนย์ ภาคที่ 1 ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก และ**
- ตระกูลจีน-ทิเบต**. นครปฐม : ผลงานตำราสถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Cadiere, L.M. “Note sur les moi du Quang-tri”, *Institute Indochinois Pour l’ Etude de l Home*. Bulletines et Travaux, Vietnam, 1940.
- Lebar, F.M., Hickney G.C. and Musgrave J.K. *Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia*. Human Relations Area files press, New Haven, 1964.
- Smith, Kenneth D. “Alexicostatistical Study of 45 Mon – Khmer Languages”, *Linguistic Across Continents : Studies in Honor of Richard S. Pittman*. (Linguistic Society of the Philippines mono. Ser. No.11) Manila, Philippines : 1981.